

**"MODERN PHILOLOGICAL
PARADIGMS: INTERACTION OF
TRADITIONS AND INNOVATIONS III"**

**INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
08.05.2023**

organizing Committee:

National University of Uzbekistan
Faculty of Foreign Philology
Department of French Philology
Friendship society Uzbekistan-France

TASHKENT 2023

MUNDARIJA / TABLE OF CONTENTS

1-SHO'BA
ILMIY TADQIQOTLARDA XORIJ TAJRIBASI

SECTION 1
FOREIGN EXPERIENCE IN THE FIELD OF RESEARCH

X.A. НЕМАТОВА. ЎЗБЕК САФАРНОМАЛАРИДА МУАЛИФЛАРНИНГ НОЁБ МАХОРАТЛАРИ.....	15
X.L. МАХАММАДИЙЕВ. LEXEMAS REPRESENTING PLACE OF RESIDENCE IN ALISHER NAVOI'S "KHAMSA" EPIC.....	20
У.А. ЖАБЪАРОВ. БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИ ТАЙЁРЛАШДА ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ ПРИНЦИПЛАРИ ВА ПАРАМЕТРЛАРИ	25
F.A. SAMARKHODJAYEVA. LINGUO-DISCURSIVE PECULIARITIES OF LEGAL TEXTS WITHIN THE PRE-TRANSLATION ANALYSIS.....	33
И.С. БАГАУТДИНОВА. ЎРТА МАКТАБ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ФРАНЦУЗ ТИЛИ МАТЕРИАЛЛАРИ АСОСИДА ТИЛНИ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИ	37
A.S. TOSHTEMIROVA. LITERARY TRANSLATION AND ITS PROBLEMS	40
SH.I AZIMOVA. OILA DISKURSIDA NUTQIY ETIKET KOMPONENTLARINING YAXSHI NUTQ ME'ZONLARINI TASHKIL QILISHDAGI AHAMIYATI.....	44
C.C. БАГАУТДИНОВА, С. ПИРНАЗАРОВА. КРИТЕРИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ И ПРИНЦИПЫ МЕТОДОЛОГИИ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ	47
G.G. RADJABOVA. THE INTEGRATION OF CORPUS LINGUISTICS AND LANGUAGE TEACHING.....	51
M. АБДУЛЛАЕВА. НУТҚИЙ АКТЛАР ДОИРАСИДА ХУРМАТ ТАМОЙИЛЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ ЛИСОНИЙ ВОСИТАЛАР.....	55

2-SHO'BA
ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA FUNDAMENTAL VA AMALIY INNOVATSION
TADQIQOTLAR

SECTION 2
FUNDAMENTAL AND PRACTICAL INNOVATIVE RESEARCH IN MODERN
LINGUISTICS

M.O. ISMAILOVA. THE ROLE OF WORLD-WIDE SCIENTISTS TO THE STUDY OF THE HERITAGE OF SHIHAB-AD-DIN SUHRAWARDI.....	58
SH.T. MAMADALIYEVA, Z.M. YAXYAYEVA. O'ZBEKISTONDA TURIZM TURLARI VA UNING TARAQQIYOTI.....	62
Н. РЎЗИЕВА. ИСАЖОН СУЛТОННИНГ "ГЕНЕТИК" РОМАНИДА МЕТАФОРАЛАРНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ.....	66
X.H. ХАЙРУЛЛА, ARZU KARAUSTA. TURK TILIDAGI JURNALISTIKAGA OID TERMINLAR VA ULARNING TARJIMASI XUSUSIDA	71

OILA DISKURSIDA NUTQIY ETIKET KOMPONENTLARINING YAXSHI NUTQ ME'ZONLARINI TASHKIL QILISHDAGI AHAMIYATI

Azimova Shahrinoz Ikromovna

Buxoro Davlat universiteti tayanch doktoranti

E-mail: shahrinoz.8882@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada nutqiy etiket tushunchasi va uning oilaviy muloqotda uyg'un nutqiy aloqalarni shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, oila diskursi va uni tashkil qiluvchilar nutqida etiket birliklarining vazifasi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: nutqiy etiket, oila diskursi, muloqot madaniyati, xushmuomalalik, nutqiy strategiya.

Аннотация: В данной статье описывается понятие речевого этикета и его значение в формировании гармоничного речевого общения в семейном общении. Также упоминается функция единиц речевого этикета в речи организаторов семейного дискурса.

Ключевые слова: речевой этикет, семейный дискурс, культура общения, вежливость, речевая стратегия.

Annotation: This article describes the concept of speech etiquette and its importance in the formation of harmonious speech communication in family communication. The function of speech etiquette units is also mentioned in the speech of the organizers of family discourse.

Keywords: speech etiquette, family discourse, communication culture, politeness, speech strategy.

Kundalik hayotning muloqot madaniyati til faoliyatining barcha jarayonlarini, shuningdek, individual yoki jamoaviy nutq shaklida namoyon bo'ladigan shaxslararo muloqotning barcha turlarini o'z ichiga oladi. Jumladan, oilaviy muloqotni ham.

Oila insonning shaxsiy yoki ijtimoiy mavqei oshirishga imkon beradigan lingvistik hattiharakatlarning madaniy kodlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan ijtimoiy makondir. Ma'lum bir tilni o'rganish, lingvistik qobiliyatlarni rivojlantirish, til birliklarini tanlash va uni turli xil ijtimoiy rollarni bajarishga muvofiq qo'llay olish qoidalari dastlab oila a'zolari o'rtasidagi muloqot jarayonida o'zlashtiriladi.

Har qanday til hamjamiyatida bo'lgani singari oilada ham samarali muloqotga erishishda "lingvistik odob-axloq" qoidalariga rioya etish lozim. Tilshunoslikda turli nutqiy vaziyatlarda kommunikativ shakllar va so'z birikmalarini tanlashni tartibga solishga qaratilgan qoidalar majmui nutqiy etiket deyiladi.

Etiket – axloqiy madaniyatda yaqqol ko'zga tashlanadigan munosabatlarning ko'rinishlaridan biri bo'lib, u ko'proq insonning tashqi madaniyati, o'zaro munosabatlaridagi o'zini tutish qoidalarining bajarilishini boshqaradi. Shuningdek, etiket keng qamrovli tushuncha sifatida, umumbashariy miqyosda qabul qilingan muomala qonun-qoidalarini o'z ichiga oladi [Husanov, 2009; 118].

Nutqiy etiket esa so'zlashuv odobi qoidalarini tartibga soluvchi milliy, o'ziga xos stereotiplar, suhbatdosh bilan aloqa o'rnatish, aloqani tanlangan strategiyalar asosida boshlash, davom ettirish yoki tugatish uchun qabul qilingan lisoniy belgilarni nazarda tutadi.

Ba'zi adabiyotlarda nutqiy etiket atamasi "lingvistik etiket" tarzida ham qo'llaniladi [Loae Fakhri Jdetawy, Mohd Hilmi Hamzah, 2020; 695-717]. Lingvistik etiketga nisbatan "kommunikativ shakillar, til belgilari va so'z birikmalarini tanlashni tartibga solishga qaratilgan nutqiy hatti-harakatlarning maxsus to'plami" deya ta'rif berilgan [Loae Fakhri Jdetawy, Mohd Hilmi Hamzah, 2020; 695].

Ilmiy adabiyotlarda nutq etiketining oila diskursida, xususan er va xotin, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi suhbatlarni tashkil qilishdagi ahamiyati haqida fikrlar mavjud bo'lsada, oilaviy muloqotni o'rganishga qaratilgan ko'pgina tadqiqotlarda nutqiy etiket komponentlarining qo'llanilishi yoxud ularning muloqot jarayonidagi vazifasi hali ham to'liq o'rganilmagan. Shu o'rinda, nutqiy etiket atamasi oilaviy muloqotga tegishlimi, tegishli bo'lsa ularning oilaviy suhbatlarni tashkil qilishdagi ahamiyati qanday, degan savollarga javob berish juda muhim. Bunda dastlab e'tiborimizni oila diskursi atamasiga qaratamiz.

Oila diskursi bu – birgalikda yashovchi oila a'zolari o'rtasidagi norasmiy, kundalik, shaxslararo muloqot [Байхулова; 2006, 8]. Oila diskursida oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlar, kundalik turmush ishlari, shaxsiy manfaatlariga oid masalalar muhokamasi keng tajriba, bilim va tushunchalar asosida o'z aksini topadi. Muloqot ishtirokchilarining nutqiy xatti-harakatlari – ota-ona, er-xotin, oiladagi boshqa a'zolarining ijtimoiy rollari, huquq va majburiyatlari, kommunikativ maqsadlari bilan belgilanadi. Bunday muloqotda nutq ko'pincha oldindan rejalashtirilmagan, maxsus tayyorlanmagan bo'ladi. Shu jihatlari bilan oilaviy muloqot boshqa sohalaridagi, birinchi navbatda, institutsional sohadagi og'zaki o'zaro ta'sirdan farq qiladi. Ammo, oila diskursining norasmiy kundalik muloqot ekanligidan kelib chiqib, oila a'zolari o'rtasidagi kommunikativ aloqalarda nutq etiketi komponentlarining ahamiyatini e'tibordan chetda qoldirish mumkin emas, albatta.

Oilada kommunikativ aloqalardan ko'zlangan asosiy maqsad samarali muloqotga erishish, uyg'un nutqiy aloqalarni yo'lga qo'yishdan iborat. Bunda asosiy vosita xushmuomalalik, ma'qullash, rozilik hamda xayrixohlik tamoyillari bo'lib, barchasi umumiy hurmat tamoyili asosida amalga oshiriladi.

Nutqiy etiket birliklarining asosiy vazifasi ham muloqotda xushmuomalalikni saqlashdir. Xushmuomalalik esa o'z navbatida nutq etiketi qoidalariga rioya etishni nazarda tutadi. Demak, bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan bu tushunchalar oila diskursida yaxshi nutq mezonlarini yaratishda juda muhim hisoblanadi.

"Etiket va biz" asarida oiladagi nutqiy etiket ko'rsatkichlari haqida "Oilada xushmuomalalikning asosiy talablarini bajarish, yudan tashqarida bo'lganidan kam emas" deya ta'kidlangan [Этикет и мы; 1993. 77]. Demak, xushmuomalalik tamoyillariga asoslangan nutqiy etiketlarning oilada yaxshi nutq mezonlarini shakllantirishdagi ahamiyati juda katta.

A.V.Zanad'orova oiladagi nutqiy etiket komponentlarini suhbatdoshga nisbatan qo'pol so'z yoki iboralarni qo'llashni, ohangni ko'tarishni taqiqlash usuli sifatida baholaydi. Oilaviy hayotda salomlashish, xayrlashish, rahmat aytish, iltimos qilish, kechirim so'rash, minnatdorchilik izhor etish juda muhim ekanligini qayd etadi [Занад'орова; 2000, 382].

Oila diskursida eng ko'p qo'llanadigan nutqiy etiketlar sifatida quyidagilarni keltirish mumkin.

salomlashishni ifodalovchi: *Assalomu aleykum/ Salom/ Xayrli tong;*

minnatdorchilikni: *Raxmat/ Minnatdorman/ Boringizga shukr;*

iltimosni: *Iltimos/O'tinib so'rayman;*

kechirim so'rashni: *Uzr/ Kechirasiz/ Afsusdaman;*

izhorni: *Yoqimli ishtaha/ Kuningiz yaxshi o'tsin/ Umringiz uzoq bo'lsin/Sog' bo'ling/*

Ishingizga omad/ O'zingizni ehtiyot qiling;

maqto'vni: *Barakalla/ Ko 'rinishing ajoyib /Juda mehribonsiz/ Qoyil senga;*
qo'llab quvvatlashni: *Fikringizga qo'shilaman/ Ajoyib fikr;*
rag'batlantirishni: *Juda ajoyib/ Senga ishonamiz/ Sen buni qila olasan.*

Har bir oila o'ziga xos xushmuomalalik darajasini, o'ziga xos etiket (odob-axloq) me'yorlarini belgilaydi va turlicha etiket taktikasidan foydalanadi [Аюхина: 2011, 148]. Shuningdek, oilaviy muloqotda nutqiy etiketlarning qo'llanishida muloqot ishtirokchilari (oilalari)ning kommunikativ maqsadi va muloqot kechadigan nutqiy vaziyat muhim ahamiyat kasb etadi.

Ovqatlanish paytida oila a'zolariga yoqimli ishtaha tilash, ovqatlanib bo'lgandan so'ng rahmat aytilish, boshqalardan oldin turish kerak bo'lsa uzr so'rab turish, ertalab xayrli kun, kechqurun xayrli tun tilash har qanday madaniyat vakillari uchun oilaviy munosabatlar doirasida yaxshi aloqalarni saqlab qolish hamda davom ettirish vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Izlanishlar shuni ko'rsatadiki, oila diskursida nutqiy etiket komponentlaridan foydalanish har bir oiladagi psixologik muhit va muloqot kechadigan kommunikativ vaziyatdan tashqari oila a'zolarining rol-maqom xususiyatlari, oiladagi vazifa va majburiyatlari, muloqot kechadigan kommunikativ vaziyatga qarab turlicha bo'ladi. Har qanday holatda insonning nafaqat jamiyat a'zosi sifatidagi balki, individual shaxs sifatidagi kommunikativ xulq-atvori muloqot qoida va an'analariga mos bo'lishi lozim. Bu kommunikantning samarali muloqotga erishishida asosiy vosita bolib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Аюхина В.С. Семейное речевое общение: коммуникативный и адаптационный аспекты. UK. Lambert Academic Publishing. 2011. P 204.
2. Azimova Sh.I. The Role of Communicative Strategy and Tactics in Family Discourse. Pindus Journal of Culture, Literature and ELT. ISSN: 2792-1883. Volume 12. 2021. P 97-100.
3. Байкулова А.Н. Речевое общение в семье: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Саратов, 2006. С 20.
4. Этикет и мы. – М.: МК-Сервис, 1993. – 80 с. – ISBN 585801-002-4.
5. Husanov B, G'ulomov V. Muomala madaniyati. Toshkent. "Ta'lim nashriyoti". 2009, 118 bet.
6. Loae Fakhri Jdetawy, Mohd Hilmi Hamzah. Linguistic etiquette: a review from a pragmatic perspective. Technium Social Science Journal. Vol. 14, 695-717, December, 2020. ISSN: 2668-7798.
7. Занадворова А.В. Речевое общение в малых социальных группах (на примере семьи)// Современный русский язык: социальная и функциональная дифференциация. - М.: Языки славянской культуры, 2003. – 381-402.